

**Nieuwsbrief
nr. 12 / augustus 2023**

Beste Vrienden,

Nu de zomer alweer over z'n hoogtepunt heen lijkt, velen inmiddels een welverdiende vakantie achter de rug hebben, anderen nog plannen hebben voor de nazomer of herfst en sommigen wellicht geen tijd of geld hebben om op reis te gaan, willen we u met onze 12^e nieuwsbrief nog even attent maken op lopende en op de planning staande activiteiten deze zomer.

Zoals we in de vorige nieuwsbrief al meldden kunt u nog tot begin september naar de tentoonstelling over de Broonk in het Zuid-West-Limburgse heuvelland gaan kijken in het heiligdom van St. Gerlach.

Ook nodigen we u uit om aan de jaarlijkse pelgrimstocht naar Maastricht deel te nemen. Verder hebben we weer een historische afbeelding van Sint Gerlach, die waarschijnlijk niet bij iedereen bekend zal zijn. Tot slot leest u nog een interview met wethouder Niels Dauven naar aanleiding van de tentoonstelling over de Broonk.

Met vriendelijke groet,

Bestuur Vrienden van St. Gerlach

In de voetsporen van St. Gerlach, naar het graf van St. Servaas; pelgrimswandeling zaterdag 26 augustus 2023

Jaarlijks op de laatste zaterdag van augustus trekt een pelgrimsgroep vanuit de Gerlachuskerk van Houthem naar het graf van Sint Servaas. We doen dat in navolging van Gerlachus, die volgens de levensbeschrijving (vita) van hem dagelijks naar het graf van Servaas trok, behalve op zaterdag, dan ging hij naar het Mariaheilgdom in Aken, waar we in het kader van de voorbije Heiligdomsvaart in juni naartoe gepelgrimeerd zijn en waarvan we in de vorige nieuwsbrief uitgebreid verslag gedaan hebben. Gerlach had een grote verering voor deze geloofsverkondiger, Servatius, in onze regio. Sinds 1990 trekken wij in zijn voetspoor en dragen de zilveren buste met het relik (de schedel) van Gerlachus mee.

Om **6.30 uur** komen we samen in de Gerlachuskerk aan de tombe van St. Gerlach. Daar wordt begonnen met een kort gebed. Dan lopen we via de Onderstestraat naar de Gerlachuskapel waar we even halt houden voor een moment van bezinning. We vervolgen onze weg naar Geulhem. Voorbij de Geulhemmermolen gaan we via het bospad (*'Mussenput'*) naar boven, naar de Schone Poel waar we om ongeveer **7.00 uur** aankomen. Hier sluiten pelgrims uit Berg aan. Via de Schansweg bereiken we de Rasberg bij het kleine, heel oude kruiskapelletje (**± 7.10 uur**). Ook hier houden we even halt voor een moment van bezinning en om van dragers van het borstbeeld te wisselen. Vandaar lopen we via de Rasberg, Bergerstraat, Scharnerweg, Akerstraat, Hoogbrugstraat, Ruitery en Plein 1992 naar de Hoge Brug.

Hier steken we de Maas over en zo komen we in Maastricht aan. Via het OLV-plein, waar we bij de Merodekapel weer een ogenblik pauzeren, lopen we door de Bredestraat (langs het geboortehuis van Sint Lambertus), naar het Vrijthof. Via het Vagevuur en het St. Servaasbolwerk gaan we naar het Keizer Karelplein vanwaar we Sint Servaas basiliek binnenwandelen. Om **9.00 uur** vind daar de pelgrimsmis plaats waarbij ook parochianen van St. Servaas aansluiten.

Pelgrims die niet willen of kunnen meelopen, maar toch aanwezig willen zijn in de Servaasbasiliek, kunnen op eigen gelegenheid naar Maastricht gaan. Na afloop van de mis wordt nog een bezoek gebracht aan het graf van Sint Servaas, in de crypte onder het hoofdaltaar.

Daarna wordt ons een kop koffie aangeboden met vlaai in de kanunnikenkelder.

Schilderij van St. Gerlach in klooster Obermarchtal

De verering van Sint Gerlach is door de eeuwen heen sterk bevorderd door de orde der norbertijnen, ook wel premonstratenzers genoemd, naar hun moederklooster in Prémontré, in Noord-Frankrijk. De kloosterstichting bij het graf van Gerlach door Gosewijn IV, heer van Valkenburg, in 1201 nam al snel de regel van deze orde aan en in de loop van de eeuwen werd Gerlach als lid van de norbertijner orde beschouwd. Hij wordt dan ook vaak in het witte habijt van norbertijnen afgebeeld, zoals in de kerk in Houthem op de wandfresco's. Ook op onderstaand schilderij is dat het geval. Dat schilderij hangt in de barokke kerk van het voormalige prémonstratenzer stift St. Petrus en Paulus in Obermarchtal aan de bovenloop van de Donau.

Het schilderij lijkt in een wat te krappe lijst gestopt te zijn, waardoor de tekst onderaan misschien niet volledig zichtbaar is. Toch is duidelijk dat we op het schilderij Sint Gerlach zien. In eerste instantie zou het een willekeurige heilige kunnen zijn, maar de tekst eronder en verschillende beelden op het schilderij laten geen twijfel bestaan.

De tekst luidt:

S.GERLACUS nobile genere in Belgio natus abjectô cingulô militari, Institutū Praemonstr[atenso] amplectitur sub aņūii 55. Deo afflante et Adriano IV approbante, vitam solitariam ducen[tus] in quercu veternosâ austeram poenitentiam agit tandemque SS.^{me} moritur die 5 Jan. 1170 ac Sacrū ejus Corpus:/ quod Sepulchrô ultrô patefactô in superficiem terrae ascendit:/ mortui resuscitati, caeci illuminati, omnisque: generis miracula patrata sunt. Colitur feria 2do post Domini Ascensionem ex indulto Benedicti XIII de Anno 1728 cum plenaryus Indulgentys, ab eodem Pontifice in perpetuum confessis.

Wat vrij vertaald betekent:

De heilige Gerlachus in België geboren van aanzienlijk afkomst, werd, na zijn wapenuitrusting te hebben afgelegd, opgenomen in de orde der norbertijnen tot (de leeftijd van) 55 jaren. Door God ingegeven en door Adrianus IV goedgekeurd leidt hij een leven in eenzaamheid in een oude eik, doet streng boete en tenslotte sterft hij in heiligheid op 5 januari 1170 en wordt zijn lichaam geheiligd /:dat vanzelf uit het graf weer tevoorschijn en uit het aardoppervlak omhoog kwam:/ doden worden opgewekt, verborgen zaken komen aan het licht en allerlei soorten wonderen zijn geschied. Hij wordt heilig verklaard, voor eeuwig als belijder, de 2^e zondag na de verrijzenis van de Heer van het jaar 1728 op voorspraak van Benedictus XIII, samen met een groot aantal 'kandidaten', door deze paus.

De tekst refereert op verschillende plaatsen aan de Vita van Sint Gerlach, waarin we ook terugvinden dat zijn ouders naar de maatstaf van de wereld in aanzien stonden. Uit de Vita weten we ook dat hij tot inkeer kwam en zijn wapenrusting aflegde; ook zijn boetedoening en ascetisch leven wordt erin beschreven, alsmede de vele wonderen die na zijn dood bij zijn graf plaatsvonden.

De heiligverklaring waarover wordt gesproken, vond plaats door de toenmalige Romeinse Ritencongregatie, die op 22 januari 1728 aan de premonstratenzer orde de toestemming verleende om de volgende zaligen en heiligen te vereren in de kerken van de orde: Godfried van Cappenberg, Gilbert van Neuffontaines, Frederik van Hallum, Herman-Jozef van Steinfeld, Gerlach van Houthem, Gertrudis van Altenberg en Siard van Mariëngaarde. Dit decreet werd op 8 maart 1728 bekrachtigd door paus Benedictus XIII. De tekst werd gepubliceerd in het 'Magnum Bullarium Romanum, seu ejusdem continuatio' (dl. 13, Luxemburg, 1740, p. 341) en in de 'Acta Sanctorum' (Oktober, dl. 11, Parijs-Rome, 1870, p. 725-726).

Op het schilderij zien we linksboven 2 engeltjes die een kruis dragen, waarop Christus (letterlijk) zijn licht laat schijnen op Gerlach. Links van Gerlach zit een jonge vrouw, wellicht Oda van Heinsberg, die hem de grond rond de eik schenkt (Vita hoofdstuk XIII). Tussen deze twee taferelen heeft de schilder nog de put weergegeven, waaruit Gerlach water haalde.

Gerlach zelf kijkt, staande voor zijn holle eik met de handen voor de borst gekruist, op naar de gekruisigde. Onder zijn opwaaiend norbertijner habijt is nog een in een maliënkolder gehuld been te zien. De rest van zijn wapenuitrusting, helm en zwaard, ligt achter hem. Aan de andere kant van hem is een missaal en rozenkrans afgebeeld en een doodshoofd, ter herinnering aan de vergankelijkheid van de mens. Langs de boom groeit klimop, zinnebeeld voor trouw en eeuwig leven.

De maker van het schilderij is ons niet bekend. Het klooster in Obermarchtal werd in 1171 (opnieuw) gesticht door een aantal monniken uit de in de buurt gelegen premonstratenzer abdij in Rot an der Rot. Een van deze heette ook Gerlach. Hij werd, in 1171, de derde proost van dit nieuwe klooster. Hij is bekend als Gerlach van Obermarchtal. (zie: *Gerlach von Obermarchtal - Ökumenisches Heiligenlexikon*) Het lijkt onwaarschijnlijk dat deze Gerlach iets te maken had met 'onze' Gerlach. Ze leefden immers ongeveer in dezelfde tijd. En Gerlach van Houthem was toen nog niet als norbertijn en heilige bekend. Maar op enig moment in 18^e of 19^e eeuw, wellicht naar aanleiding van de heiligverklaring in 1728, is het schilderij gemaakt van de toen als norbertijner Heilige vereerde Gerlach van Houthem en mogelijk ter ere van Gerlach van Obermarchtal daar in de kerk gehangen tegenover

het hoofaltaar waarboven een schilderij hangt met daarop een aantal norbertijnse heiligen en monniken, waaronder Gerlach van Obermarchtal.

Omdat bij veel heiligen de levensbeschrijving alleen op legendes berustte, wenste het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) een algehele herziening van het Martyrologium Romanum (de heiligenkalender van de katholieke kerk). Na zo'n dertig jaar onderzoek werd in 2001 een geheel herziene versie gepubliceerd. Een aantal bekende heiligen zoals Christoffel van Lycië, waarvan het onmogelijk was om vast te stellen of zij ooit bestaan hebben, werden van de algemene lijst afgevoerd. Gerlach echter prijkt, samen met een grote groep andere heiligen, nog steeds op zijn feestdag 5 januari.

Inmiddels wordt Gerlach door de norbertijnen niet meer als heilige van hun orde vereerd, omdat men na onderzoek van de heiligenkalender van de orde tot de conclusie was gekomen dat Gerlach geen norbertijn geweest is. De instandhouding van de verering van St. Gerlach zal dus niet meer van de norbertijnen moeten komen. Een reden temeer om dat door de Vrienden van St. Gerlach mede te doen.

Interview met Niels Dauven wethouder gemeente Valkenburg

naar aanleiding van de tentoonstelling Broonk! in het Heiligdom St. Gerlach

Niels, kun je jezelf introduceren? Waarom (en sinds wanneer) ben je politiek actief geworden?

Ik ben 29 jaar en woon in Berg en Terblijt samen met mijn vrouw Anouk met wie ik onlangs in St. Gerlach getrouwd ben. Ik ben in Berg steeds actief geweest in het verenigingsleven, o.a. bij de scouting, als misdienaar en in de wielervereniging, en ben sinds 2 jaar wethouder en locoburgmeester voor de gemeente Valkenburg aan de Geul. Daarvoor was ik er 8 jaar raadslid (sinds mijn achttiende). Mijn portefeuille is breed. Van financiën tot burgerkracht, accommodatie, milieu, energie, water, duurzaamheid en openbare werken. Het wethouderschap doe ik met veel plezier. Ik vind het fijn om via mijn werk een bijdrage aan de maatschappij te leveren. Daarnaast geef ik les op de Hogeschool Zuyd op het gebied van risicomangement. Politiek kan snel afgelopen zijn, dus je moet iets achter de hand hebben. Maar ook het werken met jonge mensen is leuk. Via de studenten kom je een beetje los van de gemeentelijke bubbel. Ik merk wel dat andere jongeren terughoudend zijn om in de politiek te gaan, maar zij zijn vaak op een andere manier toch maatschappelijk actief.

Het heuvelland is van oudsher een (voornamelijk) katholieke regio. Welke rol spelen geloof en katholiek erfgoed voor de gemeente Valkenburg? Hoe komt dit tot uitdrukking in haar beleid?

Ik denk dat het belangrijk is om te weten waar je vandaan komt. Je moet oog en oor hebben voor de katholieke cultuur, ook al is die nu minder prominent aanwezig dan in het verleden het geval was. Er is ook een duidelijke scheiding van kerk en staat gekomen. Wat we als gemeente doen is subsidiëren van parochies en federaties en van katholiek erfgoed. Bij processies ondersteunen we waar gevraagd en gewenst. In het beleid zie je per saldo weinig terug dat we het katholieke willen uitdragen, maar persoonlijk voel ik me wel betrokken. Ik ben in 2011 bij de Wereldjongerendagen in Madrid geweest. Mocht iets dergelijks (of een voorprogramma) ooit hier in de regio plaatsvinden, dan zouden we m.i. als gemeente open moeten staan voor het faciliteren daarvan, net zo goed als wanneer een protestante gemeenschap om iets dergelijks zou vragen. Andere bestuurders zijn in het scheiden van kerk en staat veel radicaler, maar je moet hier m.i. een balans in zoeken.

Je hebt dit jaar zelf de processie in Houthem gelopen. Ook in de andere dorpskernen van de gemeente Valkenburg is er jaarlijks een Broonk, zelfs in Oud-Valkenburg en Broekhem. Zie je zelf een maatschappelijke betekenis van (en toekomst voor) de Broonk in de Valkenburgse gemeenschappen?

Als gemeentebestuur krijgen we altijd een uitnodiging voor processies, tot aan de Sjaasberger Gaank aan toe. We maken dan afspraken wie waarheen gaat. Als de burgemeester niet in functie is op een andere plek, dan loopt de locoburgemeester met de ambtsketen om mee. Zodoende liep ik in Houthem

dit jaar met de keten mee. Een andere wethouder, die niet praktiserend katholiek is, loopt ook wel eens mee. Hij heeft mij gezegd dat de mensen van het dorp vanuit verbroedering de processie lopen en de straten versieren. Het is voor hem dan een teken van respect en eerbied richting de gemeenschap om mee te lopen. De processie draagt ook bij aan onze rijke cultuur. Zelf loop ik daarnaast uit geloofsovertuiging mee. Ik zie omliggende gemeenten op soortgelijke wijze handelen, al zijn er ook wethouders ("puristen") die het meelopen in een processie niet vinden passen bij een scheiding van kerk en staat. Zelf ben ik er ook van overtuigd dat de processie steun kan bieden aan de mensen in huizen die ellende hebben. Het is daarnaast een feest van verbroedering door geloof. Na de processie kun je nog gezellig Kermis vieren met elkaar. Dat vind ik heel waardevol. Ik hoop daarom ook dat mensen de processies blijven bezoeken. Ik denk aan de processie in Broekhem die ik dit jaar ook gelopen heb. Daar moest het kerkbestuur zelf de straten sieren en liepen weinig mensen mee. De pastoor heeft gelukkig gezegd dat hij er toch door wil gaan met de processie. Ik wil aan de mensen meegeven om die uitdaging van een sacramentsprocessie op te pakken en om er na afloop meteen een Kermis of een feest aan te koppelen, zodat er een samenzijn is met het hele dorp. We mogen in dat kader trots (en een beetje jaloers) zijn op de in de tentoonstelling getoonde Broonktradities in onze buurgemeente Eijsden-Margraten. Daar vragen de mensen aan hun werkgever een jaar tevoren al om verlof voor de Broonk.

Hoe belangrijk is het om de Broonktraditie door te geven aan volgende generaties?

Er lopen in de processies ook kinderen en scouting mee. De traditie wordt zo op volgende generaties doorgegeven. Ook weet ik dat kinderen in Gronsveld eens in de 4 jaar Broonkles krijgen op school. In Berg en Terblijt is laatst vanwege een schuttersfeest over 2 weken aan de schoolkinderen schuttersles gegeven. Die schutterij Berg loopt het ene jaar mee in de processie van Berg en Terblijt en het andere jaar in die van Vilt. Hoe mooi zou het zijn om in dat verhaal niet alleen de schutterij mee te nemen maar ook de Broonk en om ook de betekenis daarvan aan de schoolkinderen uit te leggen?

St. Gerlach heeft als heilige en als kluizenaar van het Geuldal een bijzondere band met Valkenburg. Zijn graf werd een bedevaartsoord voor boeren en andere pelgrims en zijn klooster was jarenlang het huisklooster van de heren van Valkenburg. Met zijn voorbeeld van een eenvoudig leven in harmonie met lokale gemeenschap en natuur inspireert St. Gerlach al eeuwenlang mensen, zowel in en rond Valkenburg als daarbuiten. Tijdens de door ruim honderdduizend gelovigen bezochte Heiligdomsvaart van Aken konden we dit jaar de buste van St. Gerlach aan het publiek tonen. Ook gaan we later deze maand weer met de buste van St. Gerlach op pad naar het graf van St. Servaas in Maastricht. Hoe kijk je zelf naar St. Gerlach?

Wat ik mooi vind aan Gerlach is zijn teruggetrokken en devoot bestaan. Ik denk dat zoiets zeker in onze gejaagde tijd waarde heeft. Zelf vind ik in de H. Mis rust en tijd om even alles op een rijtje te zetten. Tijdens onze vakantie deze zomer in de natuurparken in de Verenigde Staten, waar mijn telefoon geen bereik had, merkte ik dat de natuur mij meer rust geeft dan een bezoek aan steden. De mens zal altijd rust en devotie blijven zoeken. In die zin zou ook een nieuwe kluis in St. Gerlach mensen aanspreken. We hebben al de film over het Heiligdom St. Gerlach die mensen aanspreekt. Maar je zou dat nog meer publiciteit kunnen geven. Ik weet bijvoorbeeld niet of het verhaal van St. Gerlach mij verteld zal worden, wanneer ik hier in Valkenburg de VVV zou binnenlopen. Dat is elders anders. Tijdens een bezoek aan Italië zag ik dat heiligengraven daar veel bezoekers trekken, waarbij je soms een hoge entree moet betalen om het graf te mogen bezoeken. Het is dan toch wel bijzonder dat ook in Valkenburg een heilige begraven is. Ik denk ook aan mijn tante. Zij had een boerderij en ging elke week zand halen bij het graf van St. Gerlach om het in de kippenstal te kunnen strooien. Mijn moeder haalt nog steeds elk jaar zand bij St. Gerlach om in het kerstkribje te strooien. Dat is toch mooi en bijzonder!